

DE KROMBEKEEND EN DE SPREEUWKOP-/WITBORST-EEND

door W. van Helden.

Een zeer oud eendenras in Nederland is de Krombekeend, waarover al in 1676 door Willoungby werd geschreven en waarvan schilders als Jan Steen (1626-1679) alsook de vogelschilder d'Hondecoeter (1635-1695) reeds afbeeldingen vastlegden op hun schilderijen. Ruim 300 jaar geleden kwamen deze eenden dus al voor in ons land, maar of het een oorspronkelijk Nederlands ras is, wordt sterk betwijfeld door insiders. Men is eerder geneigd aan te nemen, dat onze handeldrijvende koopvaardij (zoals de Oost-Indische Compagnie 1602-1798), waardoor vele inheemse dieren uit het verre Oosten zijn meegebracht, ook de voorouders van de Krombekeend naar ons land hebben overgebracht, en zodoende de kromme snavel hebben geïntroduceerd.

Men heeft wel eens de veronderstelling geuit, dat deze eenden door de eendenhouders destijds door teeltkeuze en/of inteelt uit wilde eenden zouden zijn gefokt, doch zulks is niet zo aannemelijk, daar de wilde eend de schedel- en snavelvorm van de Krombekeend in geen enkele variatie dan ook zelf vertoont, Bovendien zijn wilde eenden zeer matige eierproducenten, terwijl de Krombekeend een gemiddelde van wel 175 eieren per jaar wist te halen, hetgeen de recente afstamming van "wild" wel zeer twijfelachtig maakt.

Het wordt waarschijnlijk geacht, dat de Krombekeend mede de grondslag heeft gelegd voor de Noord-Hollandse Spreeuwkop- en Witborsteend. De grotere uitbreiding destijds van de Spreeuwkop- en Witborsteenden t.o.v. de Krombekeend vindt zijn verklaring in het feit, dat de schedel- en snavelvorm van die Krombekeend recessief vererft en dus in de fokkerij sterk terug treedt. Bovendien hadden meerdere fokkers in het begin van deze eeuw een sterke antipathie tegen de kromme snavels met als reden, dat die snavelvorm bij het zg. "azen" of "snavelen" in sloten en plassen minder doelmatig zou zijn. De Krombekeend is dan ook vrijwel verdwenen uit ons land; slechts van een drietal fokkers is nog bekend, dat zijn enkele exemplaren bezitten (in totaal niet meer dan 10 stuks) en van de nog zeldzamere witte variëteit, die ook de meest kromme snavelvorm vertoonde en die nog in 1928 op de Avicultura werden ingezonden door Baron van Heemstra te Rijssenburg, is geen levensteken meer te vinden. Destijds was de witte Krombekeend zeer gevraagd als parkeend. Overstappende naar de Spreeuwkop- en Witborsteenden is het zo, dat er in het begin van deze eeuw in het waterrijke zuidoosten van de provincie Noord-Holland nog duizenden exemplaren aanwezig waren en een aanzienlijk deel van de bevolking aldaar er een inkomen aan te danken had. Deze eenden hadden vele goede eigenschappen zoals o.a.: mak, sterk, sober in onderhoud, beste vliegers, erg hokvast, aasde hoofdzakelijk in het water en zelden op het land, goede eierproducenten en goede broeders. Het was een echte "poldereend", die z'n kostje hoofdzakelijk in de polders opscharrelde en daardoor de kostenfactor voor de eendenhouder laag wist te houden. Deze eenden kwamen steeds 's morgens vroeg naar huis teruggevlogen om te leggen en werden dan in de namiddag weer losgelaten om over grote afstand (soms konden ze wel een uur in de lucht blijven) hun voedselplaatsen in sloten en plassen op te zoeken. Hun grote hokvastheid dwong hen 's morgens weer vroeg naar hun honk terug te keren. Door de grote vrijheid, die deze extensieve eendenhouderij destijds bood in Noord-Holland met betrekking tot het uitvliegen, is het begrijpelijk, dat vermenging met wilde eenden moeilijk kon worden voorkomen; de daaruit ontstane bastaarden waren echter aanmerkelijk minder productief en onrustiger en dus niet gezien bij de eendenhouders. Een goede selectiemogelijkheid bood daarbij de snavel- en kopvorm; bij de Spreeuwkopeend heeft de kop veel overeenkomst met die van een spreeuw, te weten fijn, grauw van kleur en met lange rechte snavel, die een rechte lijn vormt met het voorhoofd en van wortel tot punt even breed is. De bastaardeenden hadden evenwel een duidelijk kortere snavel en min of meer opgebogen van vorm en waren van dichtbij dus goed te onderscheiden.

De kleurvariatie "Witborst" bood zelfs de mogelijkheid om op afstand "echt" van "kruising" te onderscheiden, daarbij nog geholpen door een 4 tot 6 tal witte vleugelpennen, zodat ook de jager zijn doelwit duidelijk in de lucht al kon bepalen. De witborsttekening kreeg meer en meer de overhand in de populatie van legeenden en werd in 1923 ook officieel erkend met een standaard. Het uitsorteren van bastaarden was dus niet zo moeilijk.

In de volgorde Krombek, Spreeuwkop en Witborst verdwenen deze eendenrassen in de dertiger jaren langzaam maar zeker uit het landschap mede als gevolg van het "zwemverbod" voor eenden, waaraan klachten van landbouwers en veehouders ten grondslag lagen en waardoor de poldereend een "hokeend" moest worden. Die hokkenbouw was nu niet direct zo'n groot probleem, daar de afvalplanken van de Zaanse houtzagerijen daarvoor benut konden worden en dus niet zo kostbaar; echter ook de voeding moest worden aangevuld als gevolg van het wegvallen van de mogelijkheid tot azen in de polders- Ook daarvoor vond men een oplossing in het bijvoeren van het goedkope zgn, "nest" of "puf" (kleine visjes uit de Zuiderzeevisserij), aangevuld met beschadigd graanvoer. Zodoende heeft men de sobere oude eendenrassen nog enige tijd op hun productiepeil kunnen handhaven en met betrekkelijk nog weinig kosten ondanks het gebrek aan "uitvlucht". Toen ook het verkrijgen van die visjes moeilijk begon te worden door inkrimping van de Zuiderzee visserij als gevolg van de inpolderingen, werd overgestapt naar meer productieve rassen zoals Khaki Campbell en de Indische loopeend en zodoende was het met de oude eendenrassen snel gedaan. Evenwel hebben die meer productieve, maar ook hoger eisen stellende eendenrassen, het niet kunnen bolwerken en na enkele tientallen jaren plaats moeten maken voor de kippen, die een nog hogere productie haalden echter met nog hogere kosten. Nu is er in het betrokken gebied weinig meer te zien van eenden- of kippenhouderij; slechts de lege en vervallen eendenboeten herinneren nog aan het verleden, tenminste zolang ze nog in elkaar blijven "hangen". De eendenhouderij is voor het "Waterland" exit.

Omschrijving van de Spreeuwkop-eend is ongeveer als volgt:

Algemeen voorkomen: lichaamshouding bijna horizontaal, gerekt van vorm. Kop: klein en fijn van bouw, plat bovenop, met de hals een rechte hoek vormend. Snavel: plat, lang en breed en dit laatste in gelijke mate van wortel tot punt en daarbij één rechte lijn vormend met het platte voorhoofd

Hals: lang, dun, rechtop gedragen.

Vleugels: lang en smal, in V-vorm op de rug liggend.

Romp: lang, vrij slank, overall even breed, borst weinig vooruitstekend, de lijnen van rug en buik vrijwel evenwijdig verlopend, rug plat, achterlijf flink ontwikkeld maar de grond niet rakend. Staart: goed gesloten en vlak gedragen.

Poten: kort, flink ontwikkeld, aan de zijden van het lichaam geplaatst, oranjekleurig.

Bij de Witborsteend is er alleen nog een verschil in aftekening, te weten: op de borst een witte bef, niet doorlopend tot de achterzijde van de hals en niet naar de onderbuik (vorm rechthoekige driehoek), kleine witte vlek aan de keel, laatste 4 tot 6 slagpennen wit en als een witte V over de rug liggend. Bij de Krombekeend is bovendien de snavelvorm afwijkend; deze komt als een cirkelsectie recht uit de platte kop zonder deukje of overgang en verloopt min of meer krom naar beneden.

Spreeuwkop woerd

Spreeuwkop eend

Bronnen: van Asperen-Vervennen/van Gink/Lefere/v.d.Zaen e.a.